

Tel Insecten Mee: TIM

Biodiversiteit in de gemeente

Projectplan

Biodiversiteit in de gemeente:

Tel insecten mee: TIM

Projectnummer

P-2019.163

Datum

25 oktober 2019

Samensteller

Henk de Vries

henk.devries@vlinderstichting.nl

Projectplan ingediend bij

diverse Nederlandse gemeenten

De Vlinderstichting stuurt na de opdrachtbevestiging binnen veertien dagen een schriftelijke bevestiging.

De Vlinderstichting geeft via aanvaarding van deze opdracht onafhankelijk advies en behoudt - in formele zin - haar onafhankelijke positie en rechten als rechtspersoon.

De Vlinderstichting

Mennonietenweg 10

Postbus 506

6700 AM Wageningen

T 0317 46 73 46

E info@vlinderstichting.nl

www.vlinderstichting.nl

KvK 41048624

IBAN NL63TRIO0212488074

De medewerkers van De Vlinderstichting zijn door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland erkend als deskundige op het gebied van ecologisch onderzoek en advies. Zie de website van RVO.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van De Vlinderstichting, noch mag het zonder een dergelijke toestemming gebruikt worden voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Inhoud

Aanleiding	4
Doelstelling	5
Methode	5
Producten	7
Tijdsplanning	7
Kosten	8
Literatuur	8

Oranjetipje

Projectplan Biodiversiteit in de gemeente Tel insecten mee: TIM

De biodiversiteit neemt af. Met 'TIM' willen we bewoners activeren om te gaan kijken naar verschillende groepen insecten. Door dagvlinders en libellen te tellen op afgesproken wandelroutes en door nachtvlinders te tellen op vaste meetpunten wordt de lokale biodiversiteit vastgelegd. Zo krijgt de gemeente inzicht in het verloop van de biodiversiteit op verschillende schaalniveaus en raken burgers betrokken bij biodiversiteit.

Aanleiding

De biodiversiteit in Nederland neemt af (Van Egmond et al., 2018; Wereld Natuurfonds, 2015). Er is in ons land nog maar een klein deel van onze oorspronkelijke biodiversiteit over en ook de nog aanwezige soorten staan onder druk. Het is dus belangrijk dat we deze achteruitgang van de natuur keren en dat we met zijn allen zorgen dat de biodiversiteit weer verbetert. Iedereen

Weidebeekjuffer

kan hierbij helpen: de belangrijkste motor voor herstel zijn we zelf, samen met al onze burens en medeburgers in onze eigen woonplaats. Herstel van biodiversiteit heeft veel draagvlak en is ook een belangrijk thema voor de verschillende overheden (Boer en Langers, 2017). De uitdaging is om het abstracte begrip biodiversiteit om te zetten in iets zichtbaars en dat vervolgens te gebruiken als handvat.

Een belangrijke groep om biodiversiteit aan af te meten zijn de insecten. Nederland heeft ongeveer 35.000 soorten, waarvan het merendeel bestaat uit insecten (Noordijk et al., 2010). Door te kijken naar een groep insecten zoals vlinders en libellen wordt biodiversiteit minder abstract (Ellis et al., 2013). De Vlinderstichting doet dit al meer dan 25 jaar en vindt

het leuk om mensen te stimuleren in hun interesse voor insecten (Van Swaay et al., 2019; De Vries et al., 2018; artikel Trouw, 2019). Een deel van deze mensen vindt het ook leuk om soorten te tellen en te inventariseren. Zo worden belangrijke gegevens verzameld waaruit blijkt hoe het staat met de biodiversiteit binnen een gebied of binnen je eigen gemeente. Welke insecten worden gezien? En zien we of het beheer van het openbare groen helpt om de biodiversiteit op peil te houden? Deze aanpak vormt de basis voor de aanpak bij 'TIM': geïnteresseerde mensen leren kijken naar insecten, waarna ze meehelpen met het verzamelen van telgegevens. Deze aanpak blijkt goed te werken (Van den Born et al., 2017). Door samen te kijken naar biodiversiteit wordt met dit project resultaat gekregen op verschillende vlakken:

- lokale bewoners worden als vrijwilliger betrokken bij biodiversiteit
- er wordt draagvlak gecreëerd binnen de gemeente voor biodiversiteit
- tellingen worden gebruikt voor het berekenen van trends in aantallen op verschillende schaalniveaus
- de aangetroffen insecten vormen een indicator van de aanwezige biodiversiteit.

Binnen 'TIM' worden drie goed herkenbare insectengroepen gebruikt: dagvlinders met 53 soorten, libellen met ongeveer 70 soorten en grotere soorten nachtvlinders waarvan er onge-

veer 850 soorten in Nederland zijn. Samen kunnen deze drie groepen beschouwd worden als een eerste graadmeter voor de lokale biodiversiteit. De drie soortgroepen worden op dezelfde manier als bij de bestaande NEM-meetnetten (Van Swaay et al., 2018) gemonitord :

- meetnet dagvlinders
Hierbij lopen vrijwilligers vaste routes en tellen de vlinders en hommels die ze zien. Dit zijn enthousiaste en deskundige tellers die de vlinderstand bijhouden in eigen buurt of in natuurgebieden. Dit meetnet loopt al sinds 1990, de hommels zijn – als groep – in 2019 toegevoegd.
- meetnet libellen
Dit werkt grotendeels net zoals het vlindermeetnet, alleen wordt er langs wateren geteld of met een telpunt bij water gewerkt. Libellen vliegen soms heel snel en de kleine juffers moeten goed bekeken worden. Hiervoor is meer ervaring of aandacht nodig. Dit meetnet loopt sinds 1992.
- meetnet nachtvlinders
Dit wordt niet op routes geteld maar op vaste punten. De telpunten kunnen overal liggen: in tuinen, agrarisch gebied of in natuurgebieden. Om ook op plekken zonder netstroom te kunnen meten, is in 2018 de LedEmmer ontwikkeld. Deze werkt op een powerbank en met behulp van een lichtsakelaar wordt een ledverlichting aangezet. Dit meetnet loopt sinds 2013.

Doelstelling

Samen met bewoners van uw gemeente de lokale biodiversiteit beleven, tellen en beschermen.

Methode

Onze ambitie is om jaarlijks maximaal tien extra gemeenten bereid te vinden die met dit project mee gaan doen. Wij zoeken de vrijwilligers, maar kijken daarbij breed rond naar samenwerking. Het gaat per gemeente om minimaal 10 en maximaal 26 vrijwilligers die gezamenlijk tien vlinderroutes en zes libellenroutes/telpunten tellen en tien LedEmmers bedienen. De genoemde aantallen routes/telpunten/LedEmmers kunnen elkaar aanvullen, indien er bij een categorie een lager aantal wordt gerealiseerd.

Vrijwilligers en voorkennis

De Vlinderstichting verzorgt gedurende vijf jaar instructie en begeleiding van de aangemelde vrijwilligers. Ook ontvangen tien vrijwilligers een LedEmmer waarmee de nachtvlinderdiversiteit wordt gemonitord. De vrijwilligers worden de eerste twee jaar geworven in samenwerking met de natuurorganisaties KNNV, IVN en lokale vlinderwerkgroepen. De gevraagde voorkennis verschilt per meetonderwerp. Voor de LedEmmers is geen voorkennis noodzakelijk. Mensen bestellen een LedEmmer en krijgen instructies over hoe hiermee te werken. Het op naam brengen van de vlinders gebeurt via het maken van foto's die via beeldherkenning op naam worden gebracht. Het kan dus door elke geïnteresseerde gedaan worden. Meedoen met het meetnet dagvlinders vraagt

Kleine vuurvliender

iets meer kennis. Mensen moeten namelijk dagvlinders kunnen herkennen en aangezien er ook hommels worden geteld, moeten ze die kunnen onderscheiden van andere (bijen) soorten. Gemiddeld genomen lukt dit wel in het eerste telseizoen, waarbij de aantallen gemaakte velduren bepalen hoe snel de kennis toeneemt. Als basis wordt aangehouden dat er minimaal twee workshops worden gehouden met een excursie. Daarnaast zijn er inwerkmomenten bij het uitzetten van routes en het gebruik van LedEmmers. In totaal worden voor het vlindermeetnet tien routes geteld door vijf à tien mensen. Voor het tellen van libellen met het libellenmeetnet

is het gewenst om, indien mensen nog geen kennis van libellen hebben, eerst een libellen-cursus te volgen. Bij voldoende vraag zal de cursus in de eigen regio worden aangeboden. Het doel voor de libellenroutes en -telpunten is dat op zes locaties geteld wordt door drie à zes mensen.

Wilgengouduil

Selectie meetlocaties

Bij de start van het project worden voor de selectie van de meetlocaties richtlijnen opgesteld in overleg met de gemeente. Dit hangt samen met een eventuele verdere afbakening van de doelen van het project. Het mogelijke doel is een algemeen beeld te krijgen van de biodiversiteit in de gemeente, maar het kan ook zijn dat de gemeente de nadruk wil leggen op een of meerdere biotopen. Een andere mogelijkheid is de beleving van de

vrijwilliger tijdens de participatie voorop te stellen, waarbij een verdere afbakening afhankelijk wordt gemaakt van de wensen die leven bij de geïnteresseerde vrijwilligers.

Bestuurder of bekende ambtenaar

Voor een goede lokale inbedding is het belangrijk om 'TIM' te laten adopteren door een bestuurder of een bekende ambtenaar. Deze (vaak) minder deskundige maar (altijd) enthousiaste vrijwilliger is bereid om als projectduwer op te treden en deel te nemen aan één van de instructiemomenten of cursussen. Ook kan deze persoon een rol krijgen bij de kick-off, het officiële startmoment voor dit project.

Persoonlijk verslag

De deelnemers ontvangen jaarlijks elk een persoonlijk verslag. Hierin wordt een overzicht gegeven van de groepsresultaten uit de betreffende gemeente en van de eigen resultaten inclusief een toelichting op de belangrijkste bijzonderheden, zowel wat betreft insectensoorten als wat betreft de getelde aantallen. Een directe link met het lokaal beheer zal vaak niet te leggen zijn, maar af en toe ook wel. Dit hangt ook samen met het kiezen van de te monitoren locaties.

Overlegmomenten met gemeente

- Voorbereidend startoverleg over meetlocaties en Kick-off meeting
- Najaar jaar 1, contact met gemeente over tussenstand
- Najaar jaar 2, contact met gemeente over eventuele wijzigingen
- Najaar jaar 5, contact over afronding en afsluitende bijeenkomst

Gegevens en rapportage

Deze werkwijze levert gegevens op over de biodiversiteit van de gemeente. Er wordt inzicht gegeven in de aanwezige biodiversiteit wat betreft insecten, verdeeld over verschillende wijken en meestal ook over verschillende landschappen. Het aantal aangetroffen soorten wordt vergeleken met een landelijke gemiddelde standaard en de voor- of achteruitgang op de meetpunten wordt gedurende de looptijd van het project ook vastgesteld voor de waargenomen soorten, dagvlinders, hommels, libellen en nachtvlinders. Een extra doel is om op landelijk niveau trends over voor- en achteruitgang te berekenen. Dit lokale project wil vooral soortenrijkdom tastbaar maken.

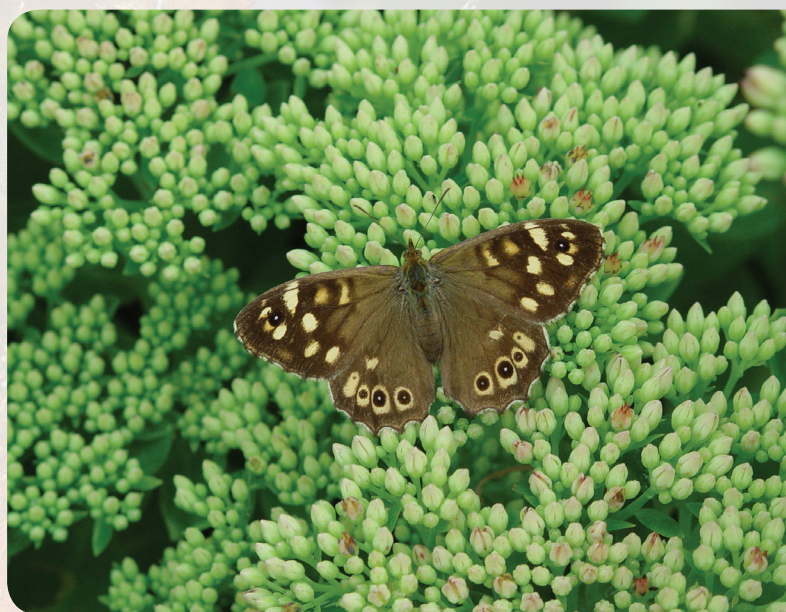
Jaarlijks wordt een overzicht van de resultaten gepresenteerd met behulp van een kleurrijk dashboard. Daarnaast komt er jaarlijks een geïllustreerde top vijf van de meest geziene insecten en een top vijf van de meest bijzondere waarnemingen van het betreffende jaar. Uiteindelijk wordt dit weer samengevat in een eindrapportage als uitkomst voor het project voor de gehele looptijd. Samen met vrijwilligers, natuurorganisaties en de gemeente wordt een insectenbijeenkomst georganiseerd die deels over de resultaten van 'TIM' gaat, maar ook platform biedt aan andere projecten om zich te presenteren.

Vervolg

Als de vijf jaar voorbij zijn en de eindrapportage in de vorm van een dashboard is opgeleverd, eindigt het project. Dit betekent niet dat de vrijwilligers moeten stoppen. Onze meetnetvoorzieningen zullen ook daarna de door vrijwilligers ingevoerde tellingen blijven verwerken, maar er zal geen werving, lokale begeleiding en rapportage meer gebeuren.

Producten

- Vijfjarig vlindermeetnet
- Vijfjarig libellenmeetnet
- Vijfjarig nachtvlindermeetnet
- 4 x jaarrapportage biodiversiteit via dashboard
- Eindrapportage biodiversiteit via dashboard
- Een insectenbijeenkomst

Bont zandoogje

Tijdsplanning

Activiteit	2020	2021	2022	2023	2024
Voorbereiding					
Kick-off					
Werving vrijwilligers					
Trainingen					
Tellen van insecten					
Dashboard-presentatie					
Insectenbijeenkomst					
Dashboard-eindpresentatie					

Kosten

De kosten voor dit project zijn gemiddeld €7000,- per jaar bij een toezegging voor vijf jaar.

De betalingstermijnen zijn: eerste jaar € 12.500,-, tweede jaar € 7.500,-, derde jaar € 4.000,-, vierde jaar € 4.000,- en laatste jaar € 7.000,-. In oktober 2021 (eind tweede jaar) wordt in overleg met de opdrachtgever beslist of het project ongewijzigd wordt voortgezet tot en met 2024.

Literatuur

Boer, T.A. de & Langers, F.L. (2017). Maatschappelijk draagvlak voor natuurbeleid en betrokkenheid bij natuur in 2017. WOt-technical report 102. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.

De Vries, H.H., Huskens, K. & Kok, J. (2018). Resultaten Agrarisch Meetnet Libellen 2018. Rapport VS2018.035. De Vlinderstichting, Wageningen.

De Wit, E., Van Doren, D., Bouwma, I., Van Broekhoven, S., Kamphorst, D., Kuindersma, W. (2018) Analyse van provinciale natuurbeleidsstrategieën. Realiseren van het natuurnetwerk en vergroten van maatschappelijke betrokkenheid bij natuur. Wot-paper 49. Wettelijke onderzoekstaken Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.

Ellis, W., Groenendijk, D., Groenendijk, M., Huigens, T., Jansen, M., van der Meulen, J., ... & de Vos, R. (2013). Nachtvinders belicht. De Vlinderstichting en Werkgroep Vlinderfaunistiek, Wageningen.

Noordijk, J., van Loon, A.J., Kleukers, R.M.J.C. & Nieukerken, E.J. van (2010) De Nederlandse biodiversiteit. Nederlandse Fauna, 10, 1–460.

Trouw (2019) Eieren eten om de nachtvinders te kunnen tellen. Rapportage over nachtvinders door Monica Wesseling. Artikel in Trouw 28 augustus 2019.

Van Egmond, P., Elzenga, H., Buitelaar, E., van Eerdt, M., Eskinasi, M., Franken, R., ... & Nijland, H. (2018). Balans van de Leefomgeving 2018: Nederland duurzaam vernieuwen. Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag.

Van Swaay, C.A.M., Bos-Groenendijk, G.I., Van Grunsven, R., Van Deijk, J.R., Kok, J., Huskens, K. & Poot, M.J.M. (2019). Vlinders en libellen geteld. Jaarverslag 2018. Rapport VS2019.002, De Vlinderstichting, Wageningen.

Van den Born, R., Ganzevoort, W., Turnhout, S., De Vries, H. (2017) De natuurwaarnemer in beeld. De Levende Natuur 118 (1): 24-27.

Wereld Natuur Fonds (2015) Living Planet Report. Natuur in Nederland. WNF, Zeist.